

**МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН БҮТЭЦ, БҮРЭЛДЭХҮҮНИЙ
ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН АСУУДАЛ**

Д.Түмэнжаргал

МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар,
Улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш

Г.Туяагэрэл

МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар,
Улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш

Товч утга:

Монгол улс анхны ардчилсан Үндсэн хуулиа 1992 онд батлан мөрдөж эхэлсэн, мөн Монгол улс ардчилсан сонгуулиа мөн л 1992 онд явуулсан. Үүнээс хойшхи үеийн Монгол улсын гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллага (Засгийн газрын) үйл ажиллагаа, түүн дотроо Засгийн газрын тогтворгүй байдал, Засгийн газрын солигдох болсон шалтгаан, нөхцөл, цаашид анхаарах асуудлыг энэхүү өгүүлэлд авч үзлээ. Мөн түүнчлэн Монгол улсын Үндсэн хуулийн гуравдугаар бүлгийн гучин наймдугаар зүйл “Монгол улсын Засгийн газар” гэсэн хэсэгт өмнө нь мөрдөж байсан болон шинэ ямар нэмэлт өөрчлөлтүүд оруулсан талаар харьцуулан харуулахыг хичээлээ.

Түлхүүр үг: Монгол улсын Үндсэн хууль, ардчилал, улс төрийн нам, гүйцэтгэх засаглал, Засгийн газар

Нэг. Монгол улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны өнөөгийн байдал

Монгол улс ардчиллын замд шилжсэнээс хойшхи хугацаанд үзэл баримтлалын ялгарал, хэт улс төржилт, ардчиллын хөгжилд, ардчиллын үндсэн зарчмуудыг хэрэгжүүлэхэд бэрхшээл учруулж байна. Мөн түүнчлэн төрийн эрх мэдэл хуваарилах зарчмын хүрээнд ардчилсан тогтолцоог бүрдүүлсэн ч хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийг хуваарилсан Үндсэн хуулийн зүйл, заалтууд бодит амьдралд хэрэгжүүлсэн туршлагын хооронд зөрүүтэй, зөрчилтэй байдлыг үүсгээд байна. Парламент, Засгийн газар, Ерөнхийлөгч зэрэг төрийн эрх барих дээд байгууллагуудын хоорондын уялдаа, харилцаанд ойлгомжгүй байдал байна.

Засгийн газрын ажилласан байдал

Монгол улсын Засгийн газрын 1992 оноос хойшхи ажилласан аль нам, эвсэлээс Засгийн газрын тэргүүнүүд сонгогдон ажилласан байдал болон ажилласан хугацаа, солигдолтыг доорх хүснэгтээр харуулж байна.

Хүснэгт № 1. Нэг сонгуулийн жилд Засгийн газрын солигдсон байдал¹

№	Сонгуулийн жил	Нам, эвсэл	Засгийн газрын тэргүүний нэр	Засгийн газрын тэргүүнээр ажилласан хугацаа
1	1996	МУАН, МСДН, Ардчилсан холбоо эвсэл	М.Энхсайхан	1996.07.19-1998.04.23 1 жил 9 сар
			Ц.Элбэгдорж	1998.04.23-1998.12.09 8 сар
			Ж.Наранцацралт	1998.12.09-1999.07.22 8 сар
			Р.Амаржаргал	1999.07.30-2000-07.26 1 жил
2	2004	Эх орон ардчилал эвсэл	Ц.Элбэгдорж	2004.08.20-2006.01.13 1 жил 5 сар
		МАХН	М.Энхболд	2006.01.26-2007.11.07 1 жил 10 сар
		МАХН	С.Баяр	2007.11.22-2008.09.11 9 сар
3	2008	МАХН	С.Баяр	2008.09.11 2009.10.29 1 жил 11 сар
				МАХН
4	2012	АН, Шударга ёс эвсэл, ИЗНН	Н.Алтанхуяг	2012.08.10-2014.11.05 2 жил 2 сар
		АН, Шударга ёс эвсэл, ИЗНН	Ч.Сайханбилэг	2014.11.21-2016.07.08 1 жил 7 сар
5	2016	МАН	Ж.Эрдэнэбат	2016.07.08 2017.10.04 1 жил 3 сар
		МАН	У.Хүрэлсүх	2017.09.08
6	2020	МАН	У.Хүрэлсүх	2020.07.01. Үндсэн хуулийн шинэ нэмэлт өөрчлөлт хэрэгжсэнээс хойш 6 сар ажилласан
7	2021	МАН	Л.Оюун-Эрдэнэ	2021.01.27-ноос өнөөг хүртэл ажиллаж байна.

Хүснэгт № 2. Хамгийн тогтвортой ажилласан Засгийн газар²

№	Сонгуулийн жил	Нам, эвсэл	Засгийн газрын тэргүүний нэр	Засгийн газрын тэргүүнээр ажилласан хугацаа
1	1992	МАХН дангаараа	П.Жасрай	1992.07.01-1996.07.19 4 жил
2	2000	МАХН дангаараа	Н.Энхбаяр	2000.07.26-2004.08.20 4 жил 1 сар

¹ Конрад Аденауэрын сан. МУИС.Улс төр судлалын тэнхим. Монгол улсын төрийн байгуулал дахь засаглалын институтын талаарх судалгаа.(судалгааны үр дүн бодлогын зөвлөмж). 81-р тал. УБ., 2018 он

² Мөн тэнд

Хоёр: Гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллага буюу Засгийн газартай холбоотой гол чухал нэмэлт өөрчлөлтүүд

Монгол улсын Үндсэн хуулийн гуравдугаар бүлгийн гучин наймдугаар зүйлийн 1 дэхь хэсэгт “Монгол улсын Засгийн газар бол төрийн гүйцэтгэх дээд байгууллага мөн” хэмээн заасан байдаг.³ Монгол улсын Үндсэн хуулийн 3-р бүлэг “Монгол улсын төрийн байгуулал” бүлгийн 38-р зүйл “Монгол улсын Засгийн газар” хэсэгт 2019 оны 11-р сарын 14-ний өдөр дараахь өөрчлөлтүүдийг оруулсныг хуучин зүйл заалттай харьцуулан харуулъя. Тодруулбал,

1. УИХ-ын гишүүн Засгийн газрын гишүүнээр хавсран ажиллахыг хязгаарлах

Хуучин заалт: 39.1. Засгийн газар Ерөнхий сайд, гишүүдээс бүрдэнэ гэж заасан. Шинэ өөрчлөлтөөр 39.1. Засгийн газар Ерөнхий сайд, гишүүдээс бүрдэнэ. Ерөнхий сайд болон Засгийн газрын дөрвөөс илүүгүй гишүүн Улсын Их Хурлын гишүүний албан тушаалыг хавсарч болно хэмээн өөрчилсөн 2019 оны 11-р сарын 14-ний өдрий нэмэлт өөрчлөлтөөр өөрчилсөн. Гэсэн хэдий ч 2022 оны 08-р сарын 25-ны өдөр дахин нэмэлт өөрчлөлт оруулж Ерөнхий сайд болон Засгийн газрын дөрвөөс илүүгүй гишүүн УИХ-ын гишүүний албан тушаалыг хавсарч болно” гэснийг хүчингүй болгосон.⁴ Энэхүү заалт нь улс төр, эрх зүй судлаачдын анхаарал татаж байна. Учир нь давхар дээлтэй байхыг хориглох байр суурьтай байсан улс төрийн нам төрийн эрхийг дангаар гартаа авсанаар Үндсэн хуульд гар хүрч хүчингүй болгосон нь хачирхалтай.

2. Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлэх

Хуучин заалт: 33.1.2 Улсын Их Хуралд олонхи суудал авсан нам, эвслээс нэр дэвшүүлсэн хүнийг; аль ч нам, эвсэл олонхийн суудал аваагүй бол хамгийн олон суудал авсан нам, эвсэл бусад нам, эвсэлтэй зөвшилцөн нэр дэвшүүлсэн хүнийг; хэрэв хамгийн олон суудал авсан нам, эвсэл бусад нам, эвсэлтэй зөвшилцөж Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлж чадаагүй бол Улсын Их Хуралд суудал авсан нам, эвсэл зөвшилцөн олонхоороо нэр дэвшүүлсэн хүнийг Ерөнхий сайдаар томилох саналыг тав хоногийн дотор Улсын Их Хуралд оруулна гэж заасан. Шинэ нэмэлт өөрчлөлтөөр 39.2. Улсын Их Хуралд олонх суудал авсан нам, эвслээс нэр дэвшүүлсэн хүнийг; аль ч нам, эвсэл олонхийн суудал аваагүй бол хамгийн олон суудал авсан нам, эвсэл бусад нам, эвсэлтэй зөвшилцөн олонхийг бүрдүүлж нэр дэвшүүлсэн хүнийг; бусад тохиолдолд Улсын Их Хуралд суудал авсан нам, эвсэл зөвшилцөн олонхийг бүрдүүлж нэр дэвшүүлсэн хүнийг Ерөнхий сайдаар томилох саналыг Ерөнхийлөгч тав хоногийн дотор Улсын Их Хуралд оруулна хэмээн өөрчилсөн.

3. Засгийн газрыг эмхлэн байгуулах журам

Хуучин заалт: 39.2. Монгол Улсын Ерөнхий сайд Засгийн газрын бүтэц, бүрэлдэхүүн, түүнд өөрчлөлт оруулах саналаа Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ. Ерөнхий сайд уул асуудлыг Ерөнхийлөгчтэй долоо хоногийн дотор зөвшилцөж чадаагүй бол Улсын Их Хуралд өөрөө өргөн мэдүүлнэ гэж заасан. Шинэ нэмэлт өөрчлөлтөөр 39.3. Монгол Улсын Ерөнхий сайд Засгийн газрын бүтэц, бүрэлдэхүүн, түүнд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ. Ерөнхий сайд энэ асуудлыг Ерөнхийлөгчтэй долоо хоногийн дотор зөвшилцөж чадаагүй бол Улсын Их Хуралд өөрөө өргөн мэдүүлнэ гэж заасан. Шинэ нэмэлт өөрчлөлтөөр 39.4. Засгийн газрын гишүүнийг Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчид танилцуулснаар Ерөнхий сайд томилж, чөлөөлж, огцруулна. Засгийн газрын гишүүн Улсын Их Хуралд тангараг өргөнө гэж өөрчилсөн.

³ Монгол улсын Үндсэн хууль. УБ., 1992

⁴ Монгол улсын Үндсэн хууль. УБ., 1992

4. Ерөнхий сайдыг огцруулах журам

Хуучин заалт: 43.1. Засгийн газар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзвэл хугацаа дуусахаас өмнө огцрох тухайгаа Ерөнхий сайд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж болно гэж заасан. *Шинэ нэмэлт өөрчлөлтөөр:* 43.1. Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно гэж өөрчилсөн.

Хуучин заалт: 43.2. Ерөнхий сайд, эсхүл Засгийн газрын гишүүдийн тэн хагас нь нэгэн зэрэг огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно гэж заасан. *Шинэ нэмэлт өөрчлөлтөөр* 43.2. Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.

5. Ерөнхий сайд өөрт нь итгэл үзүүлэхийг хүсэх

Хуучин заалт: 44.1. Өөрт нь итгэл хүлээлгэж байгаа эсэхийг илэрхийлж өгөхийг хүсч Засгийн газар тогтоолын төсөл оруулбал Улсын Их Хурал уул асуудлыг дөчин гуравдугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан журмаар шийдвэрлэнэ гэж заасан. *Шинэ нэмэлт өөрчлөлтөөр* 4.1. Ерөнхий сайд улсын төсвийн болон бодлогын тодорхой асуудлаар өөрт нь итгэл хүлээлгэх тогтоолын төслийг оруулбал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн, арав хоногийн дотор Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ гэж өөрчилсөн.

Шинээр нэмсэн заалт: 44.2. Улсын Их Хурал тогтоолыг баталсан бол Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлж, тухайн асуудлыг дэмжсэнд тооцно. Тогтоолыг батлаагүй бол Ерөнхий сайдыг огцорсонд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно гэж шинээр нэмсэн.

Гурав: Монгол улсын загсийн газар солигдсон шалтгаан

Сүүлийн үед Монгол улсад үүсээд байгаа улс төрийн хямралт нөхцөл байдал, төр барьж байгаа МАН-ын дотоод хагарал, тэмцэлдээн нь ардчиллын хөгжилд ноцтой садаа болж, Монголын улс төрийн түүхэнд сөргөөр ул мөрөө үлдээгээд байна. Монгол улс ардчиллын замд шилжсэнээс хойшхи 28 жилийн дотор Ерөнхийлөгч, УИХ-ын сонгууль, Орон нутгийн сонгууль тус бүрдээ 7 удаа явуулсан. 1912 оноос хойш Монгол улсын түүхэнд нийтдээ 32 хүн сайдаар ажилласан байдаг. Үүнээс 1992 онд Шинэ үндсэн хууль батлагдсанаас хойш буюу УИХ-ын 8 удаагийн сонгуулийн явуулахад хугацаанд нийт 14 сайд ажилласан.

Монгол улсын Засгийн газрын ажилласан байдлыг өмнөх жилүүдийн түүхээс харахад нилээдгүй олон солигдож ирсэн байна. УИХ-ын 8 удаагийн сонгуулийн жилд 14 удаа Засгийн газар солигдсон. 1992, 2000 оны УИХ-ын сонгуулийн жилүүдэд гүйцэтгэх засаглал тогтвортой ажилласан. Үүнээс: сонгуулийн бүрэн эрхийн хугацаанд Засгийн газрыг солиогүй тогтвортой барьсан 2 сонгуулийн жил байдаг. Тодруулбал, УИХ-ын 1992 он, 2000 оны сонгуулийн үр дүнд сонгуулиар МАХН (одоогийн МАН) ялалт байгуулж бий болсон П.Жасрай, Н.Энхбаяр нарын тэргүүлсэн Засгийн газрууд бат бөх байж 4 жил тогтвортой ажилласан юм. 1996 оны УИХ-ын сонгуулийн үр дүнд МҮАН, МСДН, Ардчилсан холбоо эвслийн байгуулсан Засгийн газар тухайн сонгуулийн жилд түүхэндээ хамгийн олон удаа буюу 4 удаа Засгийн газар сольсон нам болсон. Тухайн сонгуулийн жилд М.Энхсайхан, Ц.Элбэгдорж, Ж.Наранцацралт, Р.Амаржаргал нар Засгийн газрын тэргүүнээр ажилласан.

2004 оны УИХ-ын сонгуулийн үр дүнд МАХН болон Эх орон ардчилал эвслийн аль нь ялалт байгуулаагүй тэнцсэн тул хамтарсан Засгийн газар байгуулж ажилласан боловч мөн л 3 удаа Засгийн газар нь солигдсон. Харин 2008 оны УИХ-ын

сонгуулийн үр дүнд МАН дангаараа олонхийн суудал авч Засгийн газрыг 2 удаа, 2012 оны УИХ-ын сонгуулийн үр дүнд АН, Шударга ёс эвсэл, ИЗННам олонхийн суудал авч Засгийн газрыг 2 удаа, 2016 оны УИХ-ын сонгуулийн үр дүнд МАН олонхийн суудал авч Засгийг газрыг 2 удаа тус тус сольсон байдаг.

Ерөнхий сайдуудын солигдсон шалтгаан⁵

1992 онд ардчилсан сонгууль явуулснаас хойш нийт 14 Ерөнхий сайд ажилласны 4 Ерөнхий сайд нь сайн дураар огцорсон, 4 Ерөнхий сайд нь бүрэн эрхийн хугацаа дууссан, 5 Ерөнхий сайд УИХ-ын гишүүдийн саналаар ажлын хариуцлага алдсан огцорсон гэсэн шалтгаанаар тус тус огцорсон.

1992 оны Үндсэн хуульд 2019 оны 11-р сарын 14-нд нэмэлт өөрчлөлт оруулснаас хойш анх удаа өөрийн хүсэлтээр огцрох хүсэлтээ өгсөн Ерөнхий сайд бол У.Хүрэлсүх юм. 2021 оны 01-р сарын 21-ний өдрийн УИХ-ын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд байнгын хорооны санал дүгнэлтээр гар өргөн санал хураалт явуулахад гишүүдийн 95.2 хувийн саналаар Монгол Улсын 31 дэх Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүхийг огцрохыг дэмжсэнээр тэрээр өөрийн хүсэлтээр огцорсон. Хамгийн тогтвортой ажиллах байсан, Үндсэн хуулийн хамгаалалттай Засгийн газар ийнхүү хамгийн хурдан буюу зургаан сарын дараа огцорсон. У.Хүрэлсүхийн огцорсон шалтгаан нь нэгд, Үндсэн хуулийн шинэ өөрчлөлттэй холбоотой, хоёрт, шударга ёсыг тогтоож, хариуцлага хүлээдэг дэг жаягийг тогтоох ёстой гэсэн байр суурьтай огцорсон.

2020 оны УИХ-ын сонгуулиар МАН дангаараа төрийн эрхийг гартаа авч Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ үргэлжлүүлэн ажиллаж байна. Хэрвээ 2022 оны сонгуулийн жил болтол Ерөнхий сайдаа МАН солихгүй бол тогтвортой ажилласан Засгийн газар болох хэдий ч Л.Оюун-Эрдэнийн Засгийн газар бүтэц, бүрэлдэхүүндээ өөрчлөлт оруулж түүний Засгийн газар нь Ерөнхий сайд болон 21 гишүүнтэй, бүтцийн хувьд ерөнхий чиг үүргийн дөрөв, чиглэлийн 12 яамтай үйл ажиллагаа явуулж байна. 2022 оны 08-р сарын 30-ны өдөр Засгийн газрын сайдуудын заримыг сольж өөрчилсөн. Үүнийгээ тайлбарлахдаа шинэ сайд нараа сонгохдоо “шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг хэрэгжүүлэх амбицтай, гар нийлэх боломжтой хүмүүсээр багаар бүрдүүлсэн гэдгээ тодотгоод шинээр сонгогдсон сайд бүр дээр тодорхой үндэслэл, шаардлагад нийцсэн гэж сонгосон хэмээн тайлбарлаж байсан юм. Харин хамгийн сүүлд Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ бүрэн эрхийнхээ хүрээнд сайд нарыг чөлөөлөх, томилох асуудлыг дахин

⁵ Парламентын институтын улс төр, эрх зүйн шинжилгээ сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурлын эмхтгэл. УБ., 2018 он

оруулж ирсэн. Шинээр бүрдэж буй танхим нь Ерөнхий сайдтай нийлээд 21 сайдтай байхаар санал оруулснаас 10 сайдыг дахин өөрчилж шинээр томилох асуудлыг УИХ-д танилцуулсанаар хүчин төгөлдөр болсон. Тодруулбал,

Үргэлжлүүлэн ажиллаж байгаа сайдууд:

1. Шадар сайд **С.Амарсайхан**,
2. Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд **Х.Нямбаатар**,
3. Сангийн сайд **Б.Жавхлан**,
4. Гадаад хэргийн сайд **Б.Батцэцэг**,
5. Батлан хамгаалахын сайд **Г.Сайханбаяр**,
6. Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайд **Б.Бат-Эрдэнэ**,
7. Соёлын сайд **Ч.Номин**,
8. Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд **Л.Энх-Амгалан**,
9. Барилга, хот байгуулалтын сайд **Л.Мөнхбаатар**
10. Эрүүл мэндийн сайд **С.Энхболд** нарыг үргэлжлүүлэн ажиллуулахаар болсон.

Шинээр томилогдсон сайдууд:

1. ЗГХЭГ-ын дарга бөгөөд сайдаар-**Д.Амарбаясгалан**
2. Эдийн засгийн хөгжлийн сайдаар**Ч.Хүрэлбаатар**
3. УУХҮ-ийн сайдаар – **Ж.Ганбаатар**
4. Эрчим хүчний сайдаар – **Б.Чойжилсүрэн**
5. ХНХ-ын сайдаар – **Д.Сарангэрэл**
6. ЗТХ-ийн сайдаар **Д.Бямбацогт**
7. Цахим хөгжил, харилцаа холбооны сайдаар- **Н.Учрал**
8. ХХААХҮ-ийн сайд - **Х.Болорчулуун**
9. Нийслэлийн асуудал эрхэлсэн сайдаар – **Ж.Сүхбаатар**
10. Спорт, олимпизмын асуудал эрхэлсэн сайдаар –**Б.Бат-Эрдэнэ** нар нь шинээр томилогдсон ажиллахаар болсон байна.

Эдгээр сайдуудыг солих болсон шалтгаан нь:

1. “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг хэрэгжүүлэх амбицтай, гар нийлэх боломжтой хүмүүсээр багаар бүрдүүлсэн гэдгээ тодотгоод шинээр сонгогдсон сайд бүр дээр тодорхой үндэслэл, шаардлагад нийцсэн гэж сонгосон.
2. УИХ, Засгийн газар, орон нутгийн уялдаа холбоог сайжруулах, төрийн бүтээмжийг дээшлүүлэх, ажлын гүйцэтгэлийг хурдасгах, Засгийн газраас дэвшүүлсэн зорилго, зорилтын хэрэгжилтийн хяналт үнэлгээг сайжруулахад бодитой ахиц гарна.

Засгийн газар ингэж тогтворгүй, олон солигдох болсон хэд хэдэн шалтгаан байна. Үүнд:

1. Монгол дахь улс төрийн намуудын үзэл баримтлал, чиг баримжаа тодорхойгүй, намууд төлөвшөөгүй, намын дотоод ардчилал байхгүй, боловсон хүчний бодлого алдагдсан зэргээс үүдэлтэй.
2. Монголын улс төрд эрх мэдлийн хуваарилалтыг тодруулбал, Ерөнхийлөгч, УИХ, Засгийн газрын эрх үүргийг тодорхой нарийн чанд зааж өгөөгүйтэй холбоотой.
3. Монголын төрд хариуцлагын хатуу тогтолцоо, эргээд хариуцлага тооцдог механизм сул байгаатай холбоотой.
4. Сонгуулийн тухай хууль болон улс төрийн намуудын тухай хуульд анхнаасаа УИХ-ын сонгуульд нэр дэвшүүлэхдээ өндөр босго, шалгуур үзүүлэлтийг эрх зүйдээ тусгаагүйтэй холбоотой.
5. Засгийн газар олон солигдсоноор ардчиллын мөн чанар алдагдаж, төрийн залгамж чанар, бодлого үйл ажиллагаа алга болж, цашлаад ардчилсан сонгуулийн үндсэн зарчмуудыг гажуудуулах нөхцлийг бүрдүүлж байна.

6. Монгол улсын Үндсэн хуульд Засгийн газартай холбоотой нэмэлт өөрчлөлт оруулсан. Тухайлбал, Засгийн газрын тэргүүн хариуцлага алдвал бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ сайн дураар огцорно. холбоотойгоор хамгийн сүүлийн буюу У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар огцорч байсан гэх мэт олон шалтгаанаас үүдэлтэй байна.

Мөн түүнчлэн шат шатны төрийн байгууллагуудын ажил суларч, төрд итгэх иргэдийн итгэл өдрөөс өдөрт суларсаар байна. Тийм учраас Засгийн газрыг тогтвортой ажиллуулах нь хамгийн чухал асуудал юм.

Дүгнэлт, санал

Монгол улс ардчиллын замд шилжсэнээр дэвшилттэй тал байгаа ч Монгол улсад ардчилал төлөвших болоогүй, бүрэн хэрэгжиж чадаагүй байна. Монгол улсын Засгийн газрын танхимын бүрдэл, төвхнөл, огцруулалт, Үндсэн хуулийн цэцийн маргаан нь дээр дурьдсан бэрхшээлтэй байдлыг харуулж байна. Мөн Засгийн газар олон солигдож, төрийн залгамж чанар алдагдаж байгаа нь ардчиллын хөгжилд ноцтой саад учруулж байна. Монгол улсад болсон өмнөх сонгуулиудын жилүүдэд сонгож байгуулсан Засгийн газрын олон удаа тогтворгүй, солигдож ажилласан зэрэг нь ардчиллыг бэхжүүлэх, ардчилсан сонгуулийн үндсэн зарчмуудыг хэрэгжүүлэхэд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх үндэс суурийг бий болгож байна.

Монгол улсын Засгийн газар олон солигдсоноор төрийн залгамж чанар, бодлого үйл ажиллагаа алдагдаж, шат шатны төрийн байгууллагуудын ажил суларч, төрд итгэх иргэдийн итгэл өдрөөс өдөрт буурсаар байна. Тийм учраас Засгийн газрыг тогтвортой ажиллуулах нь хамгийн чухал асуудал юм.

1. Монголын улс төрд хариуцлагын тогтолцоог чангатгаж хоорондоо хагаралдах биш Монгол улсын хөгжлийн цаашдлын бодлого боловсруулж Засгийн газрын үйл ажиллагааг сайжруулах, алсын хараатай, Монгол улсын хөгжил дэвшлийн төлөө ажиллах шаардлагатай байна.

2. Улс төрийн намын төлөвшлийг сайжруулах зайшгүй шаардлага байна. Нэг нам дангаар төрийн эрх барьж байгаа, Засгийн газрыг удирдаж байгаа мөртлөө Засгийн газрын бүтэц, бүррэлдэхүүнийг олон удаа сольж байгаа нь улс төрийн намын төлөвшил сул байгааг харуулж байна. Иймд улс төрийн намуудын төлөвшил, бодлого үйл ажиллагаа, улс төрийн намын дотоод ардчиллыг сайжруулах шаардлагатай байна.

3. Монгол улсын Үндсэн хуулийн өөрчлөлттэй холбоотой Засгийн газарт нилээдгүй эрх мэдлийг өгсөн. Иймд эрх мэдлийнхээ хүрээнд төрийн үйл ажиллагаа, залгамж чанарыг алдагдуулалгүй ажиллах шаардлага зүй ёсоор тулгарч байна.

Key words: Constitution, democracy, party, executive power, government

Abstract: Mongolia adopted its first democratic constitution in 1992, and Mongolia held its first democratic elections in 1992. This article discusses the activities of Mongolia's executive authority (Government) since then, including the causes, conditions, and further consideration of government instability, the replacement of government.

Ашигласан материалын жагсаалт

1. Монгол улсын Үндсэн хууль. 1992 он
2. Монгол улсын Засгийн газрын тухай хууль. УБ., 1993 он
3. Б.Чимид Үндсэн хуулийг дээдлэн шүтэх ёс. УБ. 2006 он
4. Очиржав О. Парламентат ёс ба Үндсэн хууль // Монгол Улсын Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалын асуудал: товхимол 1, УБ., 1999.
5. Ж.Төртогтох. Парламент судлалын гарын авлага, УБ., 2010
6. Ж.Төртогтох. Үндсэн хуулийн политологийн шинжилгээ, УБ., 2010
7. Монгол улсын Засгийн газрын бүтэцийн тухай хууль. УБ., 2016 он

8. Конрад Аденауэрын сан. МУИС.Улс төр судлалын тэнхим. Монгол улсын төрийн байгуулал дахь засаглалын институтын талаарх судалгаа.(судалгааны үр дүн бодлогын зөвлөмж). 81-р тал. УБ., 2018 он
9. Парламентын институтын улс төр, эрх зүйн шинжилгээ сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурлын эмхтгэл. УБ., 2018 он
1. ¹Сонгуулийн Ерөнхий Хороо. УИХ-ын сонгуулийн дүн. УБ., 1992-2020 он
2. Засгийн газрын бүрэлдэхүүний өөрчлөлт (mass.mn)
3. МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР (mongolia.gov.mn)
4. http://www.conscourt.gov.mn/?page_id=3260
5. <https://www.legalinfo.mn/law/details/367>
6. Засгийн газрын хуралдаан (mongolia.gov.mn)